

INDUSTRIKULTUR – KULTURARV

Kulturarvskommuneprojektet i Aalborg

Implementering i planlægningen 2007-2010

Aalborg Kommune & Nordjyllands Historiske Museum

Forord

Nærværende notat udgør kulturarvsprojektets oplæg til opfølgning på kulturarvskommuneprojektet i relation til implementering af kommuneplanstrategien 2007. Notatet udspringer af de hidtidige erfaringer med Kulturarvskommuneprojektet i Aalborg Kommune, der som helhed handler om, hvordan samspillet mellem fremtidige udnyttelsespotentialer og mulighederne for bevaring af områdets industrielle kulturarv kan håndteres i den kommunale planlægning.

Notatets relaterer sig til følgende rapporter fra kulturarvsprojektet:

- "Kulturarvskommuneprojektet i Aalborg" - Statusrapport 2006
- "Kulturarvskommuneprojektet i Aalborg" - Appendiks til statusrapport 2006
- "Kulturarvskommuneprojektet i Aalborg" - Bilag til statusrapport 2006
- "Kulturarvskommuneprojektet i Aalborg" - Baggrundsnotat vedrørende planstrategi 2007

I notatet skitseres, hvordan kulturarvskommuneprojektets hidtidige arbejde kan følges op i den planproces, som starter med Planstrategi 2007, efterfølges af Kommuneplan 2009 og realiseres gennem derefter følgende lokalplaner.

Endvidere lægger det op til et seminar den 8. januar 2008, hvor projektets resultater og videre forankring i kommunes arbejde skal diskuteres.

Aalborg Kommune og Nordjyllands Historiske Museum, december 2007

Deltagere

Koordineringsgruppe:

Stadsarkivar Henning Bender, Aalborg Stadsarkiv
Arkitekt Thomas Birket-Smith, Aalborg Kommune (Teknisk Forvaltning)
Konsulent Jan Peter Nielsen, Aalborg Kommune (Borgmesterforvaltningen)
Direktør Lars Christian Nørbach, Nordjyllands Historiske Museum (projektleder)
Projektmedarbejder Lise Schrøder, Aalborg Historiske Museum

Identifikationsgruppe:

Arkitekt Thomas Birket-Smith, Teknisk Forvaltning i Aalborg Kommune
Erhvervs- og turistchef Kjeld Kjærgaard, Sejflod Kommune
Museumsinspektør Henrik Gjøde Nielsen, Hals kommune
Stadsingeniør Erik Søe Christiansen, Nibe Kommune
Projektmedarbejder Lise Schrøder, Aalborg Historiske Museum (sekretær)

Storytellinggruppe:

Arkitekt Bodil V. Henningsen, Aalborg Kommune (Teknisk Forvaltning)
Arkivar Bente Jensen, Aalborg Stadsarkiv
Professor Jens F. Jensen, Aalborg Universitet (Excite)
Projektmedarbejder Keld Rud Nielsen, Aalborg Kommune (Branding Sekretariatet)
Direktør Lars Christian Nørbach, Nordjyllands Historiske Museum

Planstrategigruppe:

Arkitekt Helle Jakobsen, Aalborg Kommune (Teknisk Forvaltning).
Konsulent Jan Peter Nielsen, Aalborg Kommune (Borgmesterforvaltningen)

Indhold

1. Industrikultur og kulturarv
2. Implementering i planlægningen
3. Formidling af kulturarvsværdier

Bilag

1. Plan- og projektredegørelse oktober 2007 – Projekter i Aalborg Kommune
2. Planstrategi 2007 – Planstrategi for Aalborg Kommune
3. Redegørelse 2007 – Planstrategi for Aalborg Kommune
4. Kulturarvskommuneprojektet i Aalborg” – Baggrundsnotat vedrørende planstrategi 2007
5. Bygningskulturens dag 2007: ”Invitation til sejlads på Limfjorden”
6. ARG-borg – flyer om kulturarvsspil i efterårsferien 2007
7. DACMAN – spilmanual
8. VERA – spilmanual
9. Kreative Tidende 03: Museer i oplevelsesøkonomien (Artikler: *DAC-MAN* og *Emscher Park*)
10. ApExZINET 4 (Artikler: *Crunch om Kulturarvskommunerne* og *DACMAN 2*)
11. Børsen: ”På jagt efter Aalborgs cement-kultur”
12. Program for studietur til Emscher Park 2007

1. Industrikultur og kulturarv i Aalborg kommune

Kulturarvskommuneprojektet i Aalborg knytter an til strukturreformen og de udfordringer, som følger med sammenlægningen af den oprindelige Aalborg kommune og de tidligere omegnskommuner Nibe, Hals og Sejflod. Det handler både om udnyttelsen af overordnede muligheder for at opbygge en fælles identitet på tværs af de tidligere kommunegrænser og om den konkrete varetagelse af ansvar for kulturarven som følge af nedlæggelsen af amterne. Det blev i projektforslaget "Kulturarv – industrikultur" udmøntet i skitseringen af de overordnede forståelsesrammer – *industribyen, Limfjorden og landdistrikterne* – som mere konkret kommer til udtryk i den fysiske kulturarv knyttet til områdets industrialisering baseret på samspelet mellem fjordlandskabet og de til forskellige perioder hørende muligheder for at udnytte de stedlige råstofforekomster.

Aalborg kommunes industrielle kulturarv rummer en sammenhængende identitetsskabende fortælling på tværs af de nuværende kommunegrænser, ligesom kulturarven, der fysisk manifesterer sig i de industrielle anlæg, kan bidrage til at understøtte og kvalificere storbyen Aalborgs udvikling fra industriby til vidensby. Ønsket om at udnytte dette potentiale afspejles nu i kommuneplanen for den nye Aalborg kommune, hvoraf det fremgår, at kulturarven skal fungere som et *strategisk element* på linie med erhverv, natur og infrastruktur. Et væsentligt formål med kulturarvskommuneprojektet i Aalborg er på det grundlag at få indarbejdet kulturarven som et *operationelt redskab* i de fremtidige revisioner af kommuneplanrammernes beskrivelser og bestemmelser for de enkelte kommuneplanområder.

Det har endvidere været fremhævet i projektet, at der er et behov for en mere proaktiv indsats med hensyn til håndteringen af bevaringsværdierne i de industrielle miljøer, så de kulturhistoriske interesser og dertilhørende planlægningsmæssige værktøjer i højere grad er på forkant med de politiske og erhvervs-mæssige drivkræfter. Dermed er et væsentligt aspekt ved projektet både at få udviklet egnede værktøjer til den tekniske håndtering af kulturarvsobjekterne samt at få formidlet den industrielle kulturarvs betydning i den nye Aalborg kommune, så bevidstheden omkring såvel konkrete brugspotentialer som de mere diffuse oplevelsesmæssige og identitetsskabende værdier, der knytter sig til disse anlæg på forskellig vis og i forskellig skala, øges.

Notatet lægger op til et møde omkring den fremtidige indsats i forhold til implementering af kulturarvskommuneprojektet i Aalborg kommunes planarbejde.

2. Implementering i planlægningen

I kulturarvskommuneprojektets baggrundsnotat og i Aalborg kommunes forslag til Planstrategi 2007 (bilag 2 og 3) er det fremhævet, hvordan kulturarven bør udnyttes som aktiv ressource i kommunens planlægning.

Visioner og perspektiver

Fortællingerne om den industrielle kulturarv skal udnyttes til at understøtte identitetsfølelse og sammenhæng mellem storby og opland.

Potentialet i områdets fysiske kulturarv skal tydeliggøres i forhold til områder som bosætning, branding, oplevelsesøkonomi og inddragelse af borgerne i planprocesserne.

Den industrielle kulturarv skal betragtes som en værdifuld tværgående ressource og udmøntes i en kulturarvspolitik på linie med kommunens arkitekturpolitik.

Figur 1: Visioner og perspektiver for udnyttelsen af industrikulturens potentialer jf. Kulturarvskommuneprojektets baggrundsnotat til planstrategien

Udover kulturarven som et gennemgående tema i planstrategien er der i forhold til den fysiske planlægning fra Kulturarvskommuneprojektets side blevet fremhævet en række aspekter, hvor det yderligere skal konkretiseres, hvordan kulturarvaspekterne skal håndteres i forhold til:

- Kulturarvspolitik – industrikultur som tværgående ressource
- Hovedstrukturtemaer – interesseområder
- Bydelsniveau – rammer
- Elementniveau – temaer med bygninger og andre enkeltelementer
- Registrering – manual i forhold til procedurer og prioritering
- Identitetsskabelse – fortælleleværdi og borgerinddragelse
- Formidling – industrikulturarvsatlas og interaktivt spilkoncept

I forhold til Kommuneplanen skal der nu tages fat på arbejdet med at indarbejde kulturarven både som overordnet tema med kort og retningslinier i *kommuneplanens hovedstruktur*, der dækker hele den nye storkommunes geografi – herunder det åbne land, og i *kommuneplanens rammedel* med kort og rammebestemmelser.

I forhold til lokalplanlægning og sagsbehandling skal der foretages yderligere overvejelser i forhold til, om der skal udarbejdes procedurer med henblik på at kunne gennemføre en "kulturarv-konsekvens-vurdering" (KKV) forud for den politiske vurdering af lokalplanen og som grundlag for den offentlige debat. Det kan endvidere diskuteres, om en udpegnings på kulturmiljøniveau bør

udløse en bevarende lokalplan. Endelig bør det i tilknytning til kommuneplan- og lokalplanarbejdet overvejes, om der i byggesagsbehandlingen skulle indarbejdes principper for vurdering af nedrivning/forandring af kulturarvselementer.

Den overordnede ramme for Kulturarvskommuneprojektet i Aalborg er kommunesammenlægningen og de behov for såvel identitetsskabelse på tværs af fire hidtil selvstændige kommuner som nye løsningskoncepter i forhold til en række mere konkrete opgaver inden for den fysiske planlægning. Dertil knytter sig en anden væsentlig grundpille i form af den digitale platform for datahåndtering og formidling, som har været på dagsordenen gennem de senere år. På kommunens hjemmeside www.aalborg.dk er der udover den digitale kommuneplan adgang til en række kort planer og planer.

Principielt afføder ønsket om et generelt planlægningsværktøj til håndtering af den industrielle kulturarv et behov for en kortlægning af bevaringsværdier og udviklingspotentialer for alle industrirelaterede anlæg i den nye Aalborg kommune, hvilket dog ikke har været realisabelt indenfor de foreløbigt udstukne rammer for kulturarvsprojektet.

Der kunne dermed være grundlag for at arbejde videre med idéen om et digitalt industrikulturarvsatlas som element i et kombineret plan- og formidlingsværktøj.

Kulturarvskommuneprojektet har fra starten illustreret den kompleksitet, der knytter sig til sådanne helhedsorienterede planlægningsopgaver. De tekniske detaljer vedrørende de praktiske registrerings- og datahåndteringsopgaver, som er en forudsætning for implementeringen i planlægningen, har fyldt meget i den første fase projektet. Der blev der taget udgangspunkt i de eksisterende registreringsprocedurer fra SAVE- og KIP-metoderne, som løbende har måttet bearbejdes både i forhold til konkrete registreringsystematikker og især i forhold til de forskellige beskrivelsesniveauer. Et af de næste skridt vil her være at få bearbejdet de indhøstede erfaringer og udarbejdet specifikke retningslinier for registreringsarbejdet. Tilsvarende gælder på planlægningssiden, hvor der hvad angår håndteringen af kulturarvsaspektet i forhold til såvel de juridiske procedurer som digitale informationshåndteringssystemer ligger et stykke udviklingsarbejde foran.

Med henblik på en udnyttelse af den tværgående strategiske ressource, der ligger i kulturarven virker det nærliggende at udarbejde en egentlig kulturarvspolitik i lighed med kommunens arkitekturpolitik, for derved at sætte fokus på de kvaliteter, der ligger ikke bare i industrikulturen men også i de øvrige kulturmiljøer og kulturarvselementer. Med henblik på at systematisere, koordinere og prioritere registreringsopgaverne i forhold til opgavefordeling, omfang og ressourcer kunne det være hensigtsmæssigt som supplement til en egentlig registreringsmanual at få udarbejdet et katalog over brugspotentialer og retningslinier.

De med projektet udviklede metodikker til registrering og formidling af den industrielle kulturarvs værdier og potentialer i relation til de forskellige planlægningsaspekter skal dermed indbefatte værktøjer til indkredsning, beskrivelse, kortlægning og prioritering vedrørende:

- Fortiden: Formidling af kulturhistoriske forhold relateret til industriudviklingen
- Nutiden: Kortlægning og prioritering af eksisterende fysiske spor efter industrikultur
- Fremtiden: Synliggørelse af brugspotentialer med henblik på sikring af den industrielle kulturarv

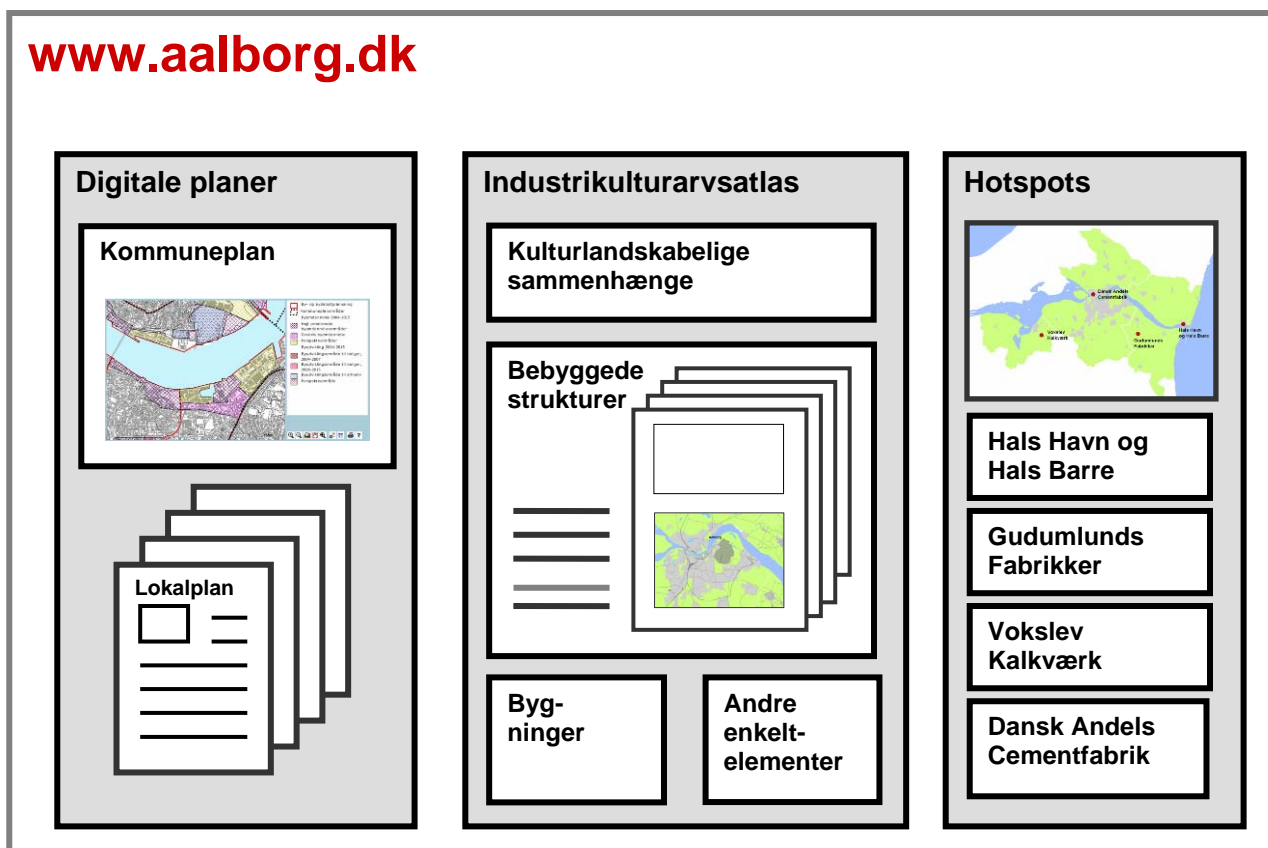

Figur 2: Industrikulturarvens betydning i fortid, nutid og fremtid repræsenteret ved Zincks fabrikker i Godthåb, der udgør et velbevaret eksempel på områdets tidligste industrier og som nu er indrettet som museum, Aalborg Portland cementfabrik i Rørdal, der fortsat er et velfungerende internationalt industriforetagende, samt Nordkraft, hvor ønsket om at bevare et markant stykke industriarkitektur går hånd i hånd med visionerne for et nyt kultur- og oplevelsescenter på Aalborg Havnefront.

3. Formidling af kulturarvsværdier i Aalborg kommune

Ud fra ønsket om at repræsentere den geografiske spredning i den nye storkommune og en række af de aspekter, som udgør kernen i kulturarvskommuneprojektet, har der været arbejdet med fire lokaliteter med forskellige interessante indfaldsvinkler til små og større industrifortællinger i tid og rum. Grundtanken har været at formidle fortællingen om områdets industrielle kulturarv til borgerne ved at aktivere dem i den fælles historiefortælling via et interaktivt internetbaseret kommunikations- og spilkoncept, som skal indgå i sammenhæng med den planlægningsrelaterede formidling via kommunens hjemmeside.

Hotspots-prototypen bygger på forskellige kommunikationsteknologiske indfaldsvinkler, hvor det gennemgående træk er ønsket om, at brugeren aktiveres og kommer ud på lokaliteten – understøttet af forskellige "locationbased services", hvor der via opkoblere til diverse databaser kan formidles specifik information om det aktuelle sted (jf. bilag 6, 7, 8, 9, 10 og 11). Dertil kommer idéen om, at brugeren selv skal være med til at generere det kulturhistoriske indhold via forskellige former for "blogs". Idéen er at konceptet skal spille sammen med kommunens digitale formidling – herunder industrikulturarvsatlasset.

Figur 3: Sammenhængende koncept på www.aalborgkommune.dk: Digitale planer, industrikulturarvsatlas og hotspots

I første blev der arbejdet med fire hotspots: Den tidligere Dansk Andelscementfabrik på Lindholm Brygge i Aalborg, Hals Havn og Hals barre, Gudumlunds Fabrikker ved Sejflod kridtø samt kalkgravene ved Vokslev øst for Nibe. Startskuddet var eventen "DAC-MAN", hvor spilkonceptet blev i søen på DAC i forbindelse med historiens dag 3. juni 2007 (jf. bilag 11). Spillet fik meget positiv respons fra de deltagende, og konceptet ser ud til generelt at rumme et overordentligt stort potentiale i forhold til skabe opmærksomhed omkring de historiske og oplevelsesmæssige kvaliteter i et område – og dermed i forhold til inddragelse af brugeren i de løbende planprocesser. Spillet er siden videreudviklet til et overordnet spilkoncept ARG-borg, som foreløbigt indbefatter DACMAN- og VERA-spillene (jf. bilag 6 og 7), som nu forankres i kommunens skoletjeneste som et tilbud til undervisere og skolebørn.

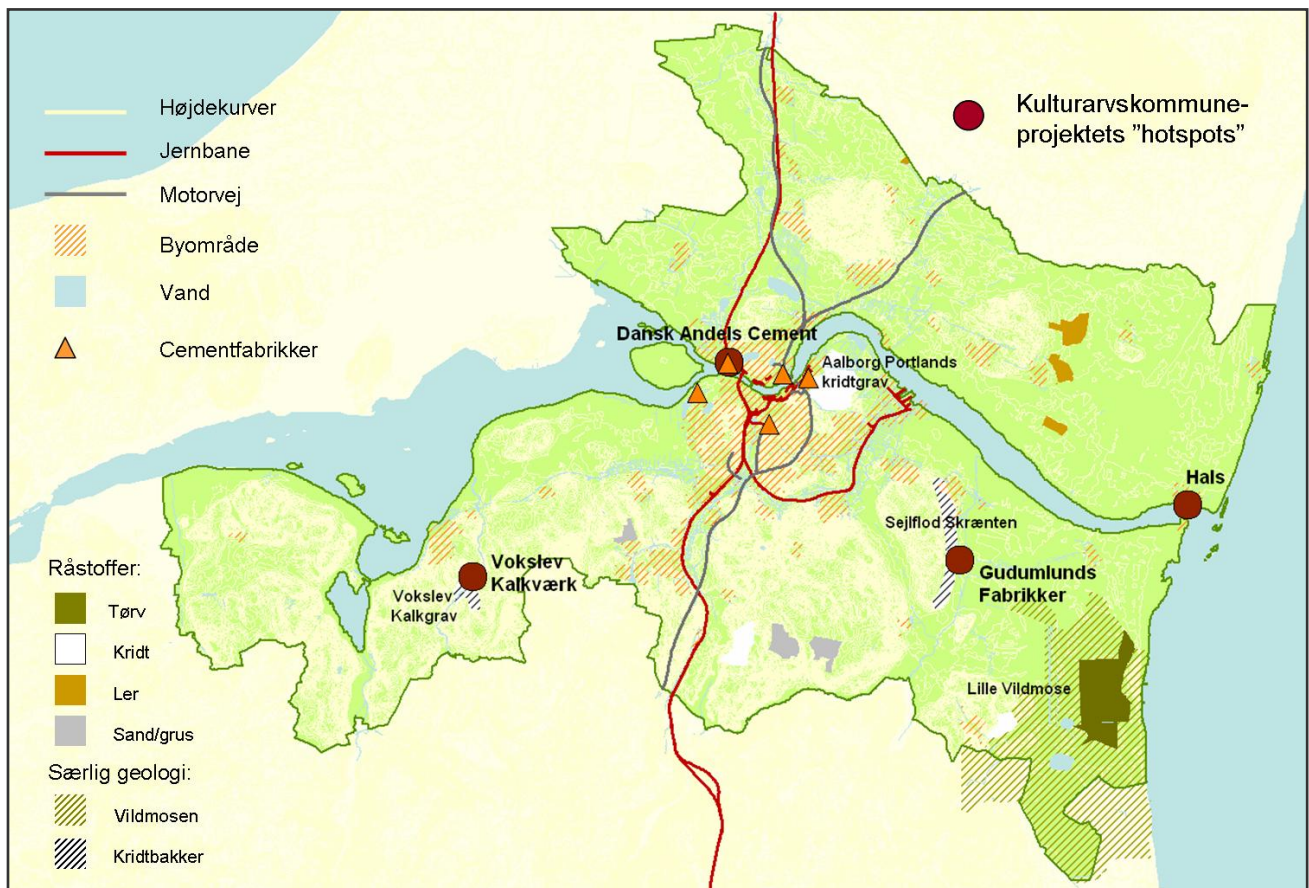

Fig. 5: Cementindustriens rolle som en af områdets identitetsskabende kernefortællinger, hvor det tydelige samspil mellem produktionsanlæg og adgangen til råstoffer og transportstrukturer illustrerer udviklingen af industribyen Aalborg, Limfjorden og det omkringliggende opland, kommer til udtryk i de udvalgte "hotspots" i Hals, Sejflod, Vokslev og Aalborg, som udgør den indledende geografiske ramme om kulturarvskommuneprojektets interaktive spilkoncept DACMAN.

Konceptet er meget fleksibelt i forhold til at indbefatte nye hotspots, og ikke mindst i Aalborg vil det være nemt at tilføje en række af de store industrianlæg og konceptet blev benyttet til at promovere

industrikulturen på bygningskulturens dag 9. september 2007, hvori endvidere indgår en sejltur fra og til Østre Havn med besøg på de to nationalt udpegede industriminder: Spritfabrikken og Aalborg Portland Cementfabrik (bilag 5).

Fig. 4: På bygningskulturens dag inviterede Aalborg Portland på rundtur i et industrilandskab i verdensklasse.